

пед. наук: спец. 13.00.04. / Л. О. Петриченко. – Х., 2007. 240 с.

7. Петров А. О. Організація здоров'я-збережувального процесу у ВНЗ / А. О. Петров // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – 2014. – Вип. 17. С. 245–251. – (Серія: Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини).

8. Федоренко М. В. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи / М. В. Федоренко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2012. № 22 (257). С. 310–316.

REFERENCES

1. Antonova, O. Ye. (2016). *Pidhotovka vchytelia do rozvytku zdoroviazberezhuvanoi kompetentnosti uchniv : monohrafiia*. [Preparing a teacher for the development of students' health-saving competence: a monograph]. Zhytomyr.

2. Havrysh, I. V. (2006). *Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia hotovnosti maibutnikh uchyteliv do innovatsiinoi profesiinoi diialnosti: avtoreferat*. [Theoretical and methodological bases of formation of future teachers' readiness for innovative professional activity: author's abstract]. Kharkiv.

3. Dolynskiy, B. T. (2010). *Teoretyko-metodychni zasady pidhotovky maibutnikh uchyteliv do formuvannia zdoroviazberezhuvalnykh navychok i vmin u molodshykh shkoliariv u navchalno-vykhovnii diialnosti*. [Theoretical and methodological bases of preparation of future teachers for the formation of health-saving skills and abilities of younger students in educational activity]. Odesa.

4. Moskovchenko, O. N. (1999). *Systemnyi pidkhid do otsinky zdorovoho sposobu zhyttia*. [A systematic approach to assessing healthy lifestyles]. St. Petersburg.

5. Osolodkova, E. V. (2003). *Formyrovanye hotovnosti studentov pedvuzov k osushchestvleniyu zdorovesberehaiushcheho obucheniya mladshykh shkolnykov*. [Formation of readiness of pedagogical students to implement health-saving education for younger schoolchildren]. Mahnytohorsk.

6. Petrychenko, L. O. (2007). *Pidhotovka maibutnoho vchytelia pochatkovoї shkoly do innovatsiinoi diialnosti v pozaaudytornii roboti*. [Primary school future teacher preparation for an innovative degree in a post-audit robot]. Kharkiv.

7. Petrov A. O. (2014). *Orhanizatsiia zdoroviazberezhuvannia protsesu u VNZ*. [Organizing of health care process at educational establishments]. Kamianets-Podilsk.

8. Fedorenko M. V. (2012). *Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly*. [Specialties of vocational training for teachers in primary schools]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЦИБУЛЬСЬКА Олена Валеріївна – викладач ВКНЗ «Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського.

Наукові інтереси: формування готовності майбутнього вчителя до виховання в молодших школярів культури здоров'язбереження.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

TSYBULSKA Olena Valeriyivna – Teacher VKNZ «Vloldumir-Volynsky Teachers College im.A.Yu. Krymskoho».

Circle of scientific interests: formation of future teacher's readiness to educate young students of health care culture.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2020 р.

УДК 378:[37.011.3-051:74.012]

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-186-224-228

ЧЕКАЛОВА Оксана Едуардівна –

викладач кафедри декоративно-прикладного мистецтва та дизайну Криворізького державного педагогічного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4602-7052>

e-mail: evtushenko.oksan@gmail.com

КРИТЕРІАЛЬНО-ПОКАЗНИКОВИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНЕРСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Враховуючи актуальні вимоги законодавства та інноваційного розвитку сучасної загальноосвітньої школи, підвищення якості

професійної підготовки майбутніх учителів викликали необхідність формування дизайнерської культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва як важливого показника їх професіоналізму. Рівень

сформованості дизайнерської культури майбутнього вчителя є показником ефективності професійної підготовки фахівця.

Отже, майбутньому вчителю образотворчого мистецтва необхідно володіти певним рівнем дизайнерської культури, критерії, показники, рівні сформованості якої потребують визначення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці розрізняють декілька підходів до розуміння поняття «критерій»: 1) стандарт, виходячи з якого можна приймати рішення, оцінювати або класифікувати; 2) рівень досягнень, який визначається метою, мірою наближення до якої оцінюється прогрес [1, с. 165]; 3) достатня й необхідна умова виникнення чого-небудь; основа для прийняття рішень; стандарт, відповідно до якого щось оцінюється, визначається [4, с. 356].

Поняття «критерій» у педагогіці розглядається як «ознака, на основі якої оцінюється стан розвитку особистості, в тому числі її якісних характеристик» [8, с. 89]. Зауважимо, що педагогічний критерій характеризується чинниками соціального та професійного середовища, які активно впливають на формування дизайнерської культури.

Мета статті – розробити критерії, показники та рівні сформованості дизайнерської культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження. На вимогу сучасного суспільства майбутньому вчителю образотворчого мистецтва необхідно мати певний рівень сформованості дизайнерської культури. Задля здійснення об'єктивного оцінювання стану сформованості дизайнерської культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва у практиці фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва необхідним є виокремлення *критеріїв і показників* сформованості визначених структурних компонентів дизайнерської культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва та виокремлення *рівнів* сформованості компонентів структури дизайнерської культури.

Основою для розроблення критеріїв і показників сформованості цього складного особистісного утворення у студентів ОКР «бакалавр» спеціальності 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво), зміст і структура дизайнерської культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Дизайнерська культура як складне

особистісне утворення об'єднує у своєму змісті структурні компоненти, серед яких виділяємо: *мотиваційний компонент* дизайнерської культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва (інтереси, потреби, ціннісне ставлення, ціннісні орієнтації); *когнітивно-технологічний*: знання (теоретичні, технологічні, культурологічні) і вміння (конструктивні, організаційні); *особистісний* (індивідуальні якості особистості, професійні якості особистості); *рефлексивний* (самооцінка та рефлексія).

У дослідженні під критерієм ми розуміємо достатню й необхідну умову явища або процесу, на основі якої визначаємо рівні розвитку дизайнерської культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Проблема критеріїв професіоналізму майбутніх учителів, в тому числі і учителів образотворчого мистецтва, вирішується в науковій літературі неоднозначно. Для виявлення рівня сформованості професійної компетентності майбутнього учителя дослідники використовують критеріальний підхід. Так, в підготовці вчителя початкових класів О. Перець [6, с. 119] виокремлює критерії та відповідні їм показники (показники кожного критерію визначені на основі сутності відповідного компонента професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів): *мотиваційно-ціннісний критерій* – рівень сформованості професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя початкових класів; *когнітивний критерій* – рівень обізнаності майбутнього фахівця стосовно здобутих професійних знань; *технологічний критерій* – рівень володіння уміннями та навичками, необхідними в професійній діяльності; *особистісний критерій* – рівень сформованості професійно важливих якостей та здібностей особистості; *рефлексивний критерій* – рівень здатності особистості до самоконтролю, самовдосконалення, самооцінки.

Так, для діагностики стану сформованості базових знань та вмінь з образотворчого мистецтва в майбутніх учителів І. Мужикова [3, с. 25] визначила пізнавальний, діяльнісний та оцінний критерії, спільні для художнього та педагогічного компонентів.

О. Смірнова [7, с. 102] обґрунтувала критеріально-рівневу систему сформованості художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, на прикладі вивчення декоративно-прикладного мистецтва, у змісті якої

виділила сукупність критеріїв: емоційно-мотиваційний, пізнавально-регулятивний, операційно-технологічний, які використовувала для діагностування структурних компонентів сформованості художньо-педагогічної компетентності на всіх етапах професійної діяльності майбутніх учителів образотворчого мистецтва та визначила їх показники.

Показниками емоційно-мотиваційного критерію вчена виділяє: усвідомлення історичної та соціокультурної цінності декоративно-прикладного мистецтва, здатність до емоційно-емпатійних реакцій на його твори, готовність до встановлення внутрішніх і зовнішніх художньо-комунікативних зв'язків з учнями, потребу в самопізнанні, розвитку професійної рефлексії, педагогічному самовдосконаленні. Показники пізнавально-регулятивного критерію: розуміння декоративно-прикладного мистецтва як складової національної культури, здатність до інтерпретації семантичних смислів його творів, знання теорії та історії декоративно-прикладного мистецтва, дотримання доцільних й оптимальних педагогічних умов використання декоративно-прикладного мистецтва в навчальному процесі. Операційно-технологічний критерій представлений показниками: володіння основними виконавськими техніками декоративно-прикладного мистецтва, активність творчої самореалізації, готовність до цілеспрямованого керівництва розгортанням художньо-педагогічних ситуацій, здатність до послідовного вироблення особистісних стратегій у вирішенні професійно-педагогічних проблем.

Так, О. Смірнова виокремлює три рівні сформованості художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва (репродуктивний, реконструктивний, творчий). Науковцем розроблено та апробовано покомпонентну методичку формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва: відповідно до кожного рівня визначено сформованість трьох структурних компонентів (мотиваційного, когнітивного, практичного). Такий підхід забезпечує оптимальне діагностування сформованості дизайнерської культури, і, на нашу думку, відображає реальну картину сформованості базових знань і вмінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва [7, с. 98].

Проблема критеріїв сформованості основ проектно-художньої, дизайнерської

культури отримала вирішення і теоретичне обґрунтування в роботах Т. Носаченко [5, с. 59]. На думку науковця, для успішної реалізації завдань проектно-художньої діяльності майбутній вчитель образотворчого мистецтва повинен *знати*: основні положення технічної естетики та ергономіки; історію розвитку і становлення дизайну; принципи і закономірності формування предметного середовища; вимоги, які необхідно враховувати в процесі проектування художніх об'єктів (функціональні, техніко-конструктивні, естетичні), критерії естетичного оцінювання якості виробів; етапи проектування основні методи сучасного дизайну та художньо-графічних робіт; основні види, закономірності й засоби композиції у дизайні; сучасні конструкційні та декоративно-оздоблювальні матеріали; основні графічні комп'ютерні програми.

Вчитель образотворчого мистецтва повинен *уміти*: здійснювати функціональний, композиційний та ергономічний аналіз художніх об'єктів і предметного середовища; використовувати графічні та пластичні засоби для вирішення творчих завдань, пов'язаних з проектуванням об'єктів (виконувати ескізи, розгортки, макети); використовувати методи технічної творчості в процесі проектно-художньої діяльності; застосовувати методи сучасного дизайну (біо-, ерго-, етно-, екодизайну, методи трансформації, деконструкції, модульного проектування, комбінаторні прийоми тощо) у процесі створення художніх об'єктів; використовувати комп'ютерні графічні програми для вирішення проектно-художніх завдань; виявляти власну творчу думку, фантазію, художнє ставлення, самостійність у розробленні художніх проектів [5, с. 56].

Пошук критеріїв, за якими можна визначити ступінь прояву дизайнерської культури, вимагає визначення відповідного переліку показників. «Показник» – це судження про наявність або відсутність якостей об'єкта та інтенсивність їх прояву [8, с. 89]. Поняття «показник» має декілька визначень: 1) свідчення, доказ, ознака чогонебудь; 2) наочні дані про результати роботи, процесу; певні досягнення; 3) явище або подія, на підставі яких можна робити висновки про перебіг будь-якого процесу; 4) кількісна характеристика ознак процесу [2, с. 157].

Відповідно до аналізу навчальних програм та структури дизайнерської культури майбутнього вчителя образотворчого мистецтва виокремлюємо критерії й

показники сформованості дизайнерської культури.

Мотиваційно-ціннісний критерій дизайнерської культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва містить такі показники: 1) *інтереси* (інтерес до художньої та дизайнерської діяльності); 2) *потреби* (потреба у художній та проектно-конструкторській творчості, що виявляється у художніх поглядах, ідеалах, смаках); 3) *ціннісне ставлення* до дизайнерської культури; 4) *ціннісні орієнтації* (моральні, ідеологічні, естетичні підстави для оцінювання та здійснення художньо-творчої діяльності).

Операційно-діяльнісний критерій містить показники: 1) *знання: теоретичні* (знання історії розвитку і становлення дизайну; технологічні поняття та види дизайнерської діяльності; закономірності й засоби композиції та кольорознавства; чинних стандартів і технічних умов на створення продукції); *технологічні* (принципи і закономірності формоутворення предметного середовища; вимоги, які необхідно враховувати в процесі проектування художніх об'єктів (функціональні, техніко-конструктивні, естетичні); етапи і методи проектування; принципи художнього оформлення виробів і конструкцій; основні графічні комп'ютерні програми); *культурологічні* (факти, основні закони науки, що розкривають зв'язки та відношення між різними об'єктами, явищами дійсності та культури; система знань про художню культуру, мистецтво, основні структурні одиниці дизайнерської культури; знання особливостей формування дизайнерської культури); 2) *вміння: конструктивні* (вміння застосовувати методи сучасного дизайну (методи трансформації, деконструкції, модульного проектування, комбінаторні прийоми тощо) у процесі створення дизайн-об'єктів; використовувати графічні та пластичні засоби для вирішення творчих завдань, пов'язаних з проектуванням об'єктів (виконувати ескізи, розгортки, макети); використовувати комп'ютерні графічні програми для вирішення проектно-художніх завдань; виконання макетів та готових виробів у матеріалі); *організаційні* (уміння оцінювати дизайн-проект та робити його презентацію; здійснювати функціональний, композиційний та ергономічний аналіз художніх об'єктів і предметного середовища).

Особистісно-творчий критерій дизайнерської культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва містить такі

показники: 1) *індивідуальні якості особистості* (працездатність, цілеспрямованість, надійність, дисциплінованість, гнучкість); 2) *про-фесійні якості особистості* (дизайнерське мислення, уява, креативність, здатність до художньої творчості).

Рефлексивно-оцінний критерій дизайнерської культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва визначають такі показники: 1) *самооцінки* (усвідомлення власних здібностей, можливостей, якостей); 2) *рефлексії* (вміння свідомо контролювати результати дизайнерської діяльності та рівень власного розвитку, використовуючи знання дизайн-проекування; корекцію власних дій і поведінки).

Ступінь визначеності показників та критеріїв дизайнерської культури дозволило говорити про різні рівні її сформованості. У нашому дослідженні було виявлено три рівня: високий, середній, низький.

Відтак, *низький* (студенти мають низький рівень знань у царині образотворчого мистецтва), *середній* (студенти мають достатній обсяг знань, умінь і навичок у царині образотворчого мистецтва) і *високий* (студенти мають належний рівень знань, умінь і навичок у царині образотворчого мистецтва та можуть творчо застосовувати набуті знання на практиці).

Варто зауважити, що із рівнем сформованості дизайнерської культури майбутнього учителя образотворчого мистецтва пов'язані можливості адекватної орієнтації до художньо-конструкторської діяльності, тобто сформованості таких показників професіоналізму майбутнього вчителя образотворчого мистецтва як система естетичних і художніх цінностей, мотивації до професійної діяльності тощо.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Обґрунтовано, що дизайнерську культуру характеризують *критерії та показники* її сформованості: *мотиваційно-ціннісний* критерій дизайнерської культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва визначається за такими показниками: інтереси, потреби, ціннісне ставлення та ціннісні орієнтації; *операційно-діяльнісний* – теоретичні, технологічні, культурологічні знання та конструктивні й організаційні вміння; *особистісно-творчий* – індивідуальні якості, професійні якості особистості; *рефлексивно-оцінний* критерій визначається за такими показниками як самооцінка та рефлексія.

Задля здійснення об'єктивного оцінювання стану сформованості

дизайнерської культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва виокремлено такі *рівні сформованості дизайнерської культури*: високий, середній та низький.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Большой толковый психологический словарь: в 2-х т. / [пер. с англ. А. Ребер]. – М. : Вече, 2003. – Т. 1. 592 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.) / [укл. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Мужикова І.М. Методика формування базових знань та вмінь з образотворчого мистецтва в майбутніх учителів початкових класів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання образотворчого мистецтва» / І.М. Мужикова. – К., 2008. 26 с.
4. Немов Р.С. Психологический словарь / Немов Р.С. – М. : ВЛАДОС, 2007. 560 с.
5. Носаченко Т. Формування у студентів дизайнерських умінь засобами паперопластики / Носаченко Т. // Рідна школа, №11, 2012 . С. 56–59.
6. Перець О. Основні критерії, рівні та показники сформованості професійної компетенції майбутнього вчителя початкових класів / О.Перець // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – №2, 2010. С. 119–125. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: library.udpu.org.ua>...files...sych...2010/2/visnuk...
7. Смірнова О.О. Структура художньо-педагогічної компетентності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва / Смірнова О.О. // Молодь і ринок, 2008, № 3(38). С. 98–103). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: mg.dsru.edu.ua >publications/2008/3(38)
8. Уйсімбаєва Н.В. Формування професійної компетентності майбутніх економістів у процесі науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Уйсімбаєва Наталя Василівна. – Кіровоград, 2006. 183 с.

REFERENCES

1. *Bolshoy tolkovyy psikhologicheskiy slovar.* (2003). [A great explanatory psychological dictionary: in 2 volumes]. Moscow.
2. *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi mowy (z dod. i dopovn.).* (2005). [A great

explanatory dictionary of modern Ukrainian (with additions and supplements)]. Kyiv.

3. Muzhykova, I. M. (2008). *Metodyka formuvannya bazovykh znan ta vmin z obrazotvorchoho mystetstva v maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv.* [Methods of formation of basic knowledge and skills in fine arts in future primary school teachers]. Kyiv.
4. Nemov, R. S. (2007). *Psikhologicheskiy slovar.* [Psychological Dictionary]. Moscow.
5. Nosachenko, T. (2012). *Formuvannya u studentiv dyzainerskykh umin zasobamy paperoplastyky.* [Formation in students of design skills by means of papyroplasty]. Kyiv.
6. Perets, O. (2010). *Osnovni kryterii, rivni ta pokaznyky sformovanosti profesiinoi kompetensii maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv.* [The main criteria, levels and indicators of the formation of professional competence of the future elementary teacher].
7. Smirnova, O. O. (2008). *Struktura khudozhno-pedahohichnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia obrazotvorchoho mystetstva.* [The structure of artistic and pedagogical competence of the future teacher of fine arts]. Drohobich.
8. Uisimbaieva, N. V. (2006). *Formuvannya profesiinoi kompetentnosti maibutnikh ekonomistiv u protsesi naukovo-doslidnoi roboty u vishchyykh navchalnykh zakladakh I-II rivniv akredytatsii.* [Formation of professional competence of future economists in the process of research work in higher educational establishments of I-II levels of accreditation]. Kirovohrad.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЧЕКАЛОВА Оксана Едуардівна –

викладач кафедри декоративно-прикладного мистецтва та дизайну Криворізького державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: дослідження теорії та методики професійної освіти, дизайн-освіти, педагогічні процеси.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

CHEKALOVA Oksana Eduardivna –

Lecturer of the Department of Arts and Design of Kryvyi Rih State Pedagogical University.

Circle of research interests: research of theory and methodology of professional education, design education, pedagogical processes.

Стаття надійшла до редакції 24.01.2020 р.